כיתה ט' | ספרות | שיעור 3 מתוך 4 | 45 דק'

ממלכתי וחמ"ד: מתאים לכיתה ט'. היצירות הנלמדות משתנות בין הזרמים ובין בתי הספר; בדקו את רשימת היצירות של בית הספר ושל הפיקוח בזרם שלכם.

התיבה נעלמה: מונולוג ודו-שיח של חרשים

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים ינתחו את המונולוג של הרפגון אחרי הגנבה
- התלמידים יסבירו מהו "דו-שיח של חרשים" ואיך הוא יוצר קומדיה
- התלמידים יבחינו בין הצד המצחיק לצד הפתטי (המעורר רחמים) בדמות

📚 הטקסט

את המחזה קוראים בתרגום לעברית מתוך מקראת הספרות או בהוצאה שבספריית בית הספר. התרגומים מוגנים בזכויות יוצרים, ולכן מובאים כאן רק ביטויים קצרים; הניסוח המדויק משתנה מתרגום לתרגום.

הדמויות העיקריות: הרפגון, אב אלמן קמצן; קליאנט, בנו, המאוהב במריאן; אליז, בתו, המאוהבת בוואלר; ואלר, שעובד בבית הרפגון כמשרת כדי להיות קרוב לאליז; מריאן, צעירה ענייה שגם הרפגון רוצה לשאת; לה פלש, משרתו של קליאנט; פרוזין, השדכנית; מר ז'אק, הטבח והעגלון; ואנסלם, אדון עשיר ומבוגר שהרפגון רוצה להשיא לו את אליז.

בשיעור הזה: סוף המערכה הרביעית (הגנבה והמונולוג) ותחילת המערכה החמישית (החקירה וואלר).

📖 הסבר למורה

לה פלש, משרתו של קליאנט, מגלה היכן מוחבאת התיבה וגונב אותה. בסוף המערכה הרביעית הרפגון מגלה שהתיבה נעלמה ופורץ במונולוג: הוא משתולל, חושד בכולם, ובשיא הוא תופס את "הגנב" בידו, ומגלה שזו ידו שלו. זהו רגע מצחיק מאוד ובאותה עת עצוב: אדם שהכסף היה כל עולמו.

במערכה החמישית מגיע חוקר. מר ז'אק, שנפגע קודם מוואלר, מנצל את ההזדמנות ומטיל עליו את החשד. הרפגון מאשים את ואלר שלקח ממנו "אותה" ומתכוון לתיבה; ואלר בטוח שמדובר באליז ומודה באהבתו. כל אחד מדבר על דבר אחר: זהו "דו-שיח של חרשים".

המונולוג הוא דיבור ארוך של דמות אחת, לעצמה או לקהל, שחושף את עולמה הפנימי. אי-ההבנה בסצנת החקירה היא דוגמה לאירוניה דרמטית: הקהל יודע את האמת, והדמויות לא.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דק')

חומרים: המחזה בתרגום, דף עבודה

1. **פתיחה (5 דק'):** שואלים: מה הדבר שהכי הייתם נבהלים לאבד? (ללא שיתוף חובה). מה זה אומר עלינו?
2. **קריאה (10 דק'):** מתנדב/ת קורא/ת את המונולוג בקול, עם תנועה. אחר כך המורה מסביר/ה מהו מונולוג.
3. **פעילות בזוגות (15 דק'):** זוגות קוראים את סצנת החקירה בין הרפגון לוואלר. כל זוג ממלא טבלה: מה אומר הרפגון ולמה הוא מתכוון, מה אומר ואלר ולמה הוא מתכוון.
4. **דיון (10 דק'):** שאלות הדיון.
5. **סיכום (5 דק'):** "מצחיק או עצוב?": כל תלמיד מצביע על סקאלה ומנמק במשפט.

💬 שאלות לניתוח

הבנה (מה כתוב ביצירה?)

- מי גונב את התיבה, ובשביל מי?
- מה קורה כשהרפגון "תופס את הגנב" במונולוג?

פרשנות (מה זה אומר?)

- מדוע ואלר ממשיך לדבר על אליז והרפגון על התיבה, בלי ששניהם מבינים?
- מה מלמד המונולוג על מקומו של הכסף בחיי הרפגון?

הערכה (מה אני חושב/ת?)

- האם הרפגון ראוי לרחמים, או שקיבל את מה שמגיע לו? נמקו.

💡 הערות למורה

המונולוג מתאים מאוד לביצוע: אפשר לבקש מכמה תלמידים לבצע אותו בסגנונות שונים (קומי, טרגי) ולדון במה משתנה. כדאי להזכיר שהקהל יודע מי גנב, ומכאן ההנאה מאי-ההבנה. למתקשים: לתת את טבלת "מה נאמר / למה התכוון" עם השורה הראשונה מלאה.

📝 בדף העבודה

הגנבה ואי-ההבנה: 6 משימות, ומחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- "הקמצן" (ויקיפדיה)
- ספרות בחטיבת הביניים: אתר המפמ"ר במשרד החינוך

מחוון: הגנבה ואי-ההבנה

1. ג. לה פלש, משרתו של קליאנט.
2. מונולוג הוא דיבור ארוך של דמות אחת, לעצמה או לקהל. מהמונולוג לומדים שהכסף הוא כל עולמו של הרפגון: הוא מרגיש שאיבד את חייו, חושד בכולם ואינו מסוגל לחשוב על דבר אחר.
3. הוא תופס יד ומגלה שזו ידו שלו. מצחיק בגלל המצב המגוחך; עצוב כי זה מראה עד כמה הוא בודד, חשדן ואבוד בלי הכסף.
4. כי ואלר פגע בו קודם, והוא רוצה להתנקם בו.
5. התיבה; אליז; הגנב הוא לה פלש וואלר מדבר על אהבתו לאליז (אירוניה דרמטית).
6. **מחוון לכתיבה:**
   - הבנת המצב (4 נק'): ואלר מבין את אי-ההבנה ומגיב לה (הקלה, פחד, הומור)
   - קול הדמות (3 נק'): בגוף ראשון, מתאים לוואלר המאוהב והחנפן
   - לשון (3 נק'): משפטים שלמים, פיסוק